

DOI: 10.26565/2310-9513-2025-21-11
УДК 623.454

ЯДЕРНІ ДЕРЖАВИ ЯК ФАКТОР ДЕСТАБІЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ДИСКУРС І КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Панасенко Ганна Сергіївна

канд. політ. наук, доцент
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
майдан Свободи, 4, м. Харків, Україна, 61022
e-mail: panasenko@karazin.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2945-583X>

Довбня Юліана Андріївна

студентка
Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна
майдан Свободи, 4, м. Харків, Україна, 61022
e-mail: julianadovbnaya@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-1054-126X>

У статті розглядається складний та багатогранний вплив ядерних держав на стан сучасної міжнародної безпеки. Особлива увага приділяється дестабілізаційній ролі володіння ядерною зброєю, зокрема в контексті загроз, які постають перед глобальним порядком через ядерну проліферацію, гонку озброєнь та загрозу ядерного конфлікту. На основі аналізу класичних теорій міжнародних відносин – реалізму, лібералізму, конструктивізму – досліджено, як наявність ядерного арсеналу впливає на зовнішньополітичну поведінку держав та баланс сил у світі. Розкрито амбівалентну природу ядерного стримування: з одного боку, воно знижує ймовірність масштабних воєн між великими державами, з іншого – сприяє зростанню напруги та нестабільності у міжнародній системі. У центрі дослідження – проблематика ядерного тероризму, незаконного обігу ядерних матеріалів та зростання ризиків унаслідок поширення технологій подвійного призначення. Проаналізовано роль міжнародних угод – ДНЯЗ, договорів про скорочення озброєнь, а також ініціатив із ядерного роззброєння, які мають на меті зменшення загроз. Висвітлено важливість міжнародного співробітництва, контролю за технологіями та політичної відповідальності держав. Стаття робить акцент на необхідності формування комплексного, багатовимірного підходу до забезпечення глобальної безпеки без ядерної зброї, що передбачає поєднання політичної волі, наукових інновацій та зміцнення норм міжнародного права. Дослідження є актуальним внеском у наукову дискусію щодо перспектив ядерного роззброєння в умовах зростання геополітичної напруги.

Ключові слова: ядерна безпека, міжнародні відносини, ядерний тероризм, роззброєння, нерозповсюдження, міжнародне співробітництво, реалізм, лібералізм.

Як цитувати: Панасенко Г.С., Довбня Ю.А. Ядерні держави як фактор дестабілізації міжнародної безпеки: теоретичний дискурс і концептуальний аналіз. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм»*. 2025. № 21. С. 100–107. DOI: <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-21-11>

In cites: Panasenko H., Dovbnia Ju. (2025) Nuclear states as a factor of destabilization of international security: theoretical discussion and conceptual analysis. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series International Relations. Economics. Country Studies. Tourism*, (21), 100–107. <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-21-11> (in Ukrainian)

Вступ. Ядерна зброя залишається одним із найважливіших факторів, що формують сучасну систему міжнародної безпеки. З моменту свого створення вона не лише стала потужним інструментом стримування, але й джерелом постійної загрози для існування людства. Особливо актуальним це питання є сьогодні, коли геополітична напруженість у світі досягла небачених масштабів, а ядерні держави дедалі частіше використовують свій потенціал як засіб тиску. Ситуація, що виникла внаслідок російсько-української війни, наочно продемонструвала, як володіння ядерною зброєю може змінити правила гри в міжнародній політиці. Це підкреслює необхідність глибокого аналізу теоретичних і практичних аспектів впливу ядерних держав на глобальну стабільність.

Значна роль ядерного озброєння у формуванні міжнародної системи безпеки супроводжується численними викликами. Серед них – ризик ядерної ескалації, поширення зброї масового знищення та загроза її використання в умовах конфліктів. Світова спільнота стикається з дилемою: з одного боку, збереження ядерного паритету забезпечує певний рівень стабільності, а з іншого – створює умови для дестабілізації через можливість помилкових рішень або зловмисних дій. Крім того, сучасна міжнародна система, яка включає держави з різними рівнями економічного розвитку та політичних інтересів, ускладнює досягнення консенсусу щодо ядерного роззброєння. Усе це посилює потребу у вивченні даної тематики з метою запобігання новим глобальним кризам.

Метою цієї статті є дослідження теоретичних підходів до аналізу ролі ядерних держав у міжнародній системі безпеки, а також виявлення концепцій їхнього дестабілізаційного впливу. Для досягнення цієї мети передбачається розглянути ключові етапи історії ядерного розповсюдження, оцінити міжнародні угоди щодо нерозповсюдження ядерної зброї та проаналізувати політичні мотиви держав, які володіють цим видом озброєння. Тема ядерної зброї є багатогранною і вимагає врахування багатьох аспектів: від технічних і геополітичних до етичних і правових. Саме тому глибокий аналіз цього питання є важливим не лише для академічного середовища, але й для розробки практичних рекомендацій щодо зменшення ядерних ризиків у світі.

Основна частина. Ядерна зброя, що є одним із найбільш деструктивних видів озброєння, посідає центральне місце в дискусіях про міжнародну безпеку. Її вплив на глобальну стабільність є предметом аналізу провідних дослідників у сфері міжнародних відносин, які прагнуть концептуалізувати її функції в системі міжнародної політики. Особливе значення у цьому контексті мають класичні парадигми реалізму та лібералізму, які пропонують альтернативні підходи до осмислення ядерної

проблематики. З позицій реалізму ядерна зброя розглядається як засіб стримування та інструмент підтримки стратегічного балансу сил, що мінімізує ймовірність великомасштабних збройних конфліктів. Натомість лібералізм акцентує увагу на необхідності міжнародного співробітництва, ефективності договірно-правових механізмів та ролі міжнародних інституцій у запобіганні ескалації ядерних загроз. Попри розбіжності в трактуванні ядерного чинника, обидві теоретичні школи підкреслюють критичну важливість запобігання неконтрольованій ядерній проліферації, яка залишається одним із ключових викликів сучасної міжнародної безпеки.

Реалізм стверджує, що ядерна зброя є ключовим елементом національної безпеки, здатним забезпечити стримування потенційних агресорів. Згідно з цією теорією, наявність ядерного арсеналу унеможлиблює війну між державами, оскільки обидві сторони усвідомлюють катастрофічні наслідки її використання. Прикладом є стратегія взаємного гарантованого знищення між США та СРСР під час холодної війни, яка ефективно стримувала конфлікти глобального масштабу [6]. Реалісти також підкреслюють, що ядерна зброя надає перевагу малим державам, які прагнуть захистити свій суверенітет у світі домінування великих держав [3]. Проте цей підхід має і негативні аспекти, зокрема можливість неправильного розрахунку або технічної помилки, що може спричинити ядерну ескалацію. Крім того, посилення перегонів озброєнь між державами створює додатковий тиск на глобальну систему безпеки [8].

Лібералізм, на відміну від реалізму, наголошує на необхідності багатосторонньої співпраці та укладення міжнародних угод для зменшення ризиків, пов'язаних із ядерними озброєннями. Основною метою є створення механізмів, які б унеможлилювали розповсюдження ядерної зброї та сприяли роззброєнню існуючих ядерних держав. Договір про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ) є важливим прикладом такої співпраці, що обмежує доступ до ядерних технологій і сприяє розвитку мирної ядерної енергетики [1]. Важливу роль у цьому процесі відіграє Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ), яке забезпечує моніторинг і контроль за виконанням угод [5]. Лібералісти також наголошують на необхідності надання гарантій безпеки державам, що відмовилися від ядерної зброї, як це мало статися з Україною після підписання Будапештського меморандуму [2]. Проте ефективність таких угод залежить від політичної волі держав і рівня довіри між ними, що часто ускладнює процес виконання домовленостей [7].

Попри суттєві розбіжності, реалізм і лібералізм мають певні точки перетину у своїх поглядах на ядерну безпеку. Обидві теорії визнають, що ядерна зброя може одночасно слугувати інструментом

стримування і джерелом загрози для міжнародної стабільності. Реалісти акцентують увагу на стримувальній функції зброї, тоді як лібералісти наголошують на необхідності запобігання її використанню через міжнародні домовленості. Ці підходи взаємодоповнюють один одного, створюючи більш комплексне уявлення про проблему [2]. Розуміння цих теоретичних засад є критично важливим для розробки ефективних стратегій зменшення ядерних загроз у сучасному світі [8].

Ризики ядерної проліферації є однією з найбільших загроз для міжнародної безпеки, і їх масштаби продовжують зростати. Збільшення кількості ядерних держав створює нові виклики, оскільки не всі країни мають належні системи контролю за зберіганням і використанням ядерних матеріалів [1]. Існує загроза потрапляння цих матеріалів до рук терористичних угруповань, що може призвести до катастрофічних наслідків у глобальному масштабі [3]. Також слід враховувати, що технологічний прогрес робить ядерні технології доступнішими, що посилює проблему їх поширення серед нестабільних або агресивних режимів [9]. У таких умовах важливу роль відіграють міжнародні механізми контролю, такі як ДНЯЗ і діяльність МАГАТЕ, які забезпечують прозорість у сфері ядерної діяльності [5]. Проте існує проблема недотримання міжнародних угод деякими державами, які прагнуть здобути ядерний арсенал, використовуючи мирні програми як прикриття [7]. Прикладом є Іран, чия ядерна програма викликає побоювання серед міжнародної спільноти, попри заяви про її виключно мирний характер [10]. Іншим аспектом є модернізація ядерних арсеналів великими державами, що підсилює гонку озброєнь і підвищує ризик конфліктів [11]. Для запобігання цим загрозам необхідно зміцнювати міжнародну співпрацю, посилювати санкції проти порушників і забезпечувати обмін інформацією між державами [4]. Ризики ядерної проліферації потребують комплексного підходу, який поєднував би політичні, економічні та технологічні інструменти для їх подолання [8].

Концепція ядерного стримування є однією з основних у забезпеченні міжнародної безпеки, однак її вплив має неоднозначний характер. З одного боку, вона створює умови для запобігання широкомасштабним війнам, адже загроза застосування ядерної зброї викликає страх у потенційного агресора. З іншого боку, наявність ядерного арсеналу часто стає інструментом примусу та шантажу, що порушує баланс сил. Наприклад, США і СРСР під час Холодної війни підтримували стан «взаємного гарантованого знищення», щоб уникнути відкритого конфлікту [10]. Проте такі дії створювали глобальну напругу, постійно тримаючи людство на межі катастрофи. Сьогодні ядерні держави, зокрема Росія, Китай та

США, продовжують використовувати цю концепцію для зміцнення своїх позицій у міжнародних відносинах.

Ядерна зброя також значно впливає на міждержавні відносини, сприяючи як формуванню союзів, так і загостренню конфліктів. Наприклад, володіння ядерним арсеналом стимулює держави укласти договори про взаємну безпеку, як це сталося у випадку НАТО. Однак водночас існує протилежний тренд: ядерні програми Північної Кореї викликають санкції та ізоляцію з боку міжнародної спільноти [9]. Вплив ядерної зброї не обмежується лише військовими аспектами, але й зачіпає економічну та політичну сфери, змушуючи держави змінювати свої зовнішньополітичні стратегії. Напруженість між Індією та Пакистаном є яскравим прикладом того, як наявність ядерної зброї одночасно стримує повномасштабний конфлікт і провокує локальні загострення. Крім того, «ядерна парасолька» дозволяє державам, що не володіють ядерною зброєю, спиратися на союзників для гарантії своєї безпеки. Це підтверджує значущість ядерної зброї як чинника впливу на глобальний порядок.

Приклади використання ядерного арсеналу для політичного впливу наочно демонструють, як ця зброя перетворюється на інструмент шантажу. Одним із найбільш резонансних прикладів стало «поглинання» Криму Росією у 2014 році, коли Москва натякнула на можливість застосування ядерної зброї для захисту своїх інтересів [8]. Такі заяви викликали значний резонанс у світі та змусили інші держави посилити свою обороноздатність. Подібну тактику використовує і Північна Корея, яка погрожує ядерними ударами для отримання економічних поступок (див. рис. 1). У свою чергу, США неодноразово застосовували ядерну доктрину для підтримання своєї глобальної гегемонії, як це було у період війни у В'єтнамі. Це доводить, що ядерна зброя залишається важливим елементом міжнародної політики, часто перетворюючись на інструмент примусу. Водночас це підриває довіру між державами, що ставить під загрозу довгострокову стабільність міжнародної системи.

Для аналізу поточних тенденцій важливо враховувати статистичні дані та розглядати взаємозв'язки між рівнем ядерного озброєння і станом безпеки у світі. Наприклад, за даними Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), на початок 2024 року у світі нараховувалося понад 12 500 ядерних боеголовок, причому більше ніж 90% належали США та Росії [4]. Ця концентрація ядерного арсеналу в руках двох держав створює нерівність і провокує гонку озброєнь у регіонах, що розвиваються. Аналіз показує, що кількість ядерних боеголовок корелює з рівнем військових витрат, що підтверджується даними SIPRI (див. рис. 2). Ці фактори підкреслюють необхідність посилення міжнародних угод, таких як

Договір про нерозповсюдження ядерної зброї, для зменшення ризиків у майбутньому.

Ядерний тероризм став одним із найбільш небезпечних викликів для сучасної системи міжнародної безпеки, оскільки він об'єднує загрозу неконтр-

ольованого використання ядерних матеріалів із ризиками масового знищення. Одним із ключових шляхів розв'язання цієї проблеми є зміцнення міжнародного співробітництва, яке передбачає активну участь міжнародних організацій, таких як ООН,

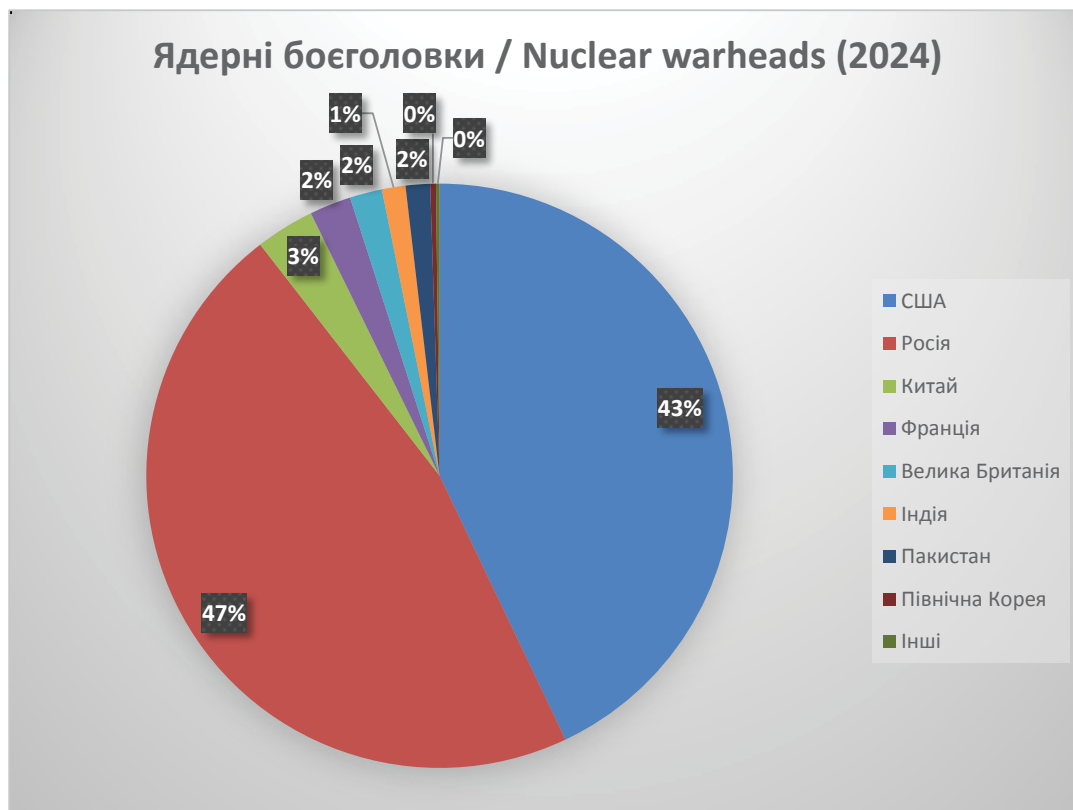

Рис. 1 Розподіл ядерних боєголовок серед держав у 2024 році [9]
Fig. 1 Distribution of nuclear warheads among states in 2024 [9]

Рис. 2 Військові витрати ядерних держав у 2024 році (млрд дол. США) [7]
Fig. 2 Military spending of nuclear states in 2024 (billion USD) [7]

МАГАТЕ та Глобальна ініціатива щодо боротьби з ядерним тероризмом (GICNT). Наприклад, МАГАТЕ активно працює над підвищенням безпеки ядерних об'єктів та моніторингом за їх використанням, запобігаючи незаконному доступу до небезпечних матеріалів [11]. Розвиток багатосторонніх угод, таких як Договір про нерозповсюдження ядерної зброї, також відіграє важливу роль у стримуванні загрози ядерного тероризму, адже вони встановлюють стандарти та санкції для порушників [8]. Однак ефективність цих механізмів залежить від політичної волі держав і готовності співпрацювати у глобальному масштабі, що часто ускладнюється геополітичними конфліктами. Для посилення міжнародного співробітництва необхідно вдосконалити системи моніторингу та збільшити фінансування програм з ядерної безпеки.

Контроль над розповсюдженням ядерної зброї є ще одним важливим аспектом у боротьбі з ядерним тероризмом. Наявні режими нерозповсюдження, такі як ДНЯЗ і Режим контролю за технологіями ракет-носіїв (MTCR), значною мірою стримують поширення ядерних технологій серед недержавних акторів та нестабільних держав [7]. Наприклад, Міжнародний кодекс поведінки щодо запобігання розповсюдженню балістичних ракет надає рекомендації щодо обмеження розробки ракет, які можуть переносити ядерні боеголовки. Проте значним викликом залишається контроль за нелегальним обігом ядерних матеріалів, які можуть бути викрадені або придбані через чорний ринок. Інциденти, такі як викрадення високозбагаченого урану у 2000-х роках, показують, що ці ризики реальні та вимагають додаткових заходів безпеки [6]. Потрібне також розширення програм обміну інформацією між державами щодо можливих загроз і посилення міжнародних санкцій для тих, хто порушує режим нерозповсюдження. У цьому контексті варто звернути увагу на необхідності технічної модернізації системи виявлення незаконних перевезень ядерних матеріалів.

Ядерна енергія може використовуватися не лише як зброя, але й на благо людства, зокрема в медицині. Одним із ключових прикладів, є проєкт, що впроваджується зараз в Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна, є «Інноваційний центр ядерної медицини». Завідувачка кафедри медичної фізики та біомедичних нанотехнологій в ННІ «Фізико-технічний факультет» Валерія Трусова розповіла про цей проєкт, який має на меті забезпечувати передову діагностику та лікування онкологічних захворювань. Центр поєднує інноваційні технології, наукові дослідження та високоякісну медичну допомогу. Цей проєкт на базі університету здатний змінити ландшафт онкологічної діагностики та терапії в Україні, створюючи нові можливості для науковців та лікарів. Запровадження таких ініціатив

сприяє інтеграції наукових досягнень у практичну медицину, що підвищує ефективність лікування серйозних захворювань та забезпечує пацієнтам доступ до передових методів терапії.

Зменшення ядерних арсеналів і поступовий перехід до світу без ядерної зброї залишаються складними, але важливими цілями для глобальної безпеки. Скорочення стратегічних арсеналів, зокрема між США та Росією, може служити прикладом для інших ядерних держав і сприяти довірі у міжнародних відносинах. Наприклад, Договір СНО-III передбачав значне скорочення ядерних боеголовок двох найбільших арсеналів у світі [6]. Водночас для досягнення мети повного ядерного роззброєння необхідно створити ефективний механізм перевірки виконання угод, який би виключав можливість обману. Програма «Ядерне паливо для миру», що передбачає перетворення високозбагаченого урану на паливо для атомних електростанцій, є одним із прикладів ефективного використання ядерних матеріалів у мирних цілях. Однак повне роззброєння потребує не лише технічних, але й політичних зусиль, включаючи вирішення регіональних конфліктів, які часто виступають перешкодою для роззброєння.

Висновки. Ядерні держави продовжують залишатися ключовими гравцями в сучасній системі міжнародних відносин, але їхній вплив часто набуває дестабілізаційного характеру. Проведене дослідження продемонструвало, що ядерна зброя, хоча й слугує засобом стримування, створює значні ризики для міжнародної безпеки через можливість випадкового застосування, ядерного тероризму або політичного шантажу. Теоретичний аналіз підтвердив, що реалізм виправдовує збереження ядерних арсеналів як гарантію стабільності, тоді як лібералізм наголошує на необхідності глобального роззброєння через міжнародні угоди. Приклади протистоянь, як-от Карибська криза або сучасна російсько-українська війна, свідчать, що володіння ядерною зброєю не завжди запобігає конфліктам, а іноді посилює їх. Особливу небезпеку становлять ризики ядерної проліферації, коли нестабільні держави або терористичні угруповання можуть отримати доступ до небезпечних матеріалів. Тому необхідно зміцнювати існуючі механізми нерозповсюдження і посилювати відповідальність ядерних держав за глобальну безпеку. У цілому сучасна ядерна загроза потребує не лише стратегічного, але й морального переосмислення ролі ядерної зброї в міжнародних відносинах.

Зменшення ядерної загрози можливе завдяки впровадженню комплексних заходів, що включають як технологічні, так і політичні аспекти. Передусім важливо посилити контроль за розповсюдженням ядерних матеріалів через вдосконалення міжнародних режимів, таких як ДНЯЗ, а також впровадження більш жорстких санкцій для держав, які порушують

його положення. Наприклад, Іранська ядерна угода, хоча й мала суперечливий характер, стала успішним прикладом стримування розвитку ядерної програми. Інший важливий напрямок – це скорочення існуючих арсеналів через укладання багатосторонніх угод і взаємну довіру між провідними ядерними державами. Програми, подібні до СНО-III між США і Росією, демонструють, що навіть в умовах напружених відносин можливо досягати прогресу у сфері роззброєння. Крім того, необхідно вдосконалювати системи виявлення незаконних перевезень ядерних матеріалів і збільшувати фінансування відповідних програм. Водночас особливу увагу слід приділяти освітнім ініціативам, спрямованим на формування відповідального ставлення до ядерної безпеки серед політиків і суспільства. Це дозволить створити більш стійкі механізми захисту від ядерної загрози.

Майбутнє міжнародної безпеки залежить від здатності держав спільно працювати над подолан-

ням викликів, пов'язаних із ядерною зброєю. Хоча мета повного ядерного роззброєння видається амбітною, вона залишається досяжною за умов політичної волі та глобальної солідарності. Прогрес у цій сфері можливий через подальший розвиток механізмів багатосторонньої співпраці, таких як Конференція з роззброєння, а також через залучення нових ініціатив, зокрема створення зон, вільних від ядерної зброї, як це вже реалізовано в Латинській Америці та Африці. Особливої актуальності набуває формування нових підходів до ядерного стримування, що базуватимуться на взаємній довірі, а не страху перед взаємним знищенням. Таким чином, шлях до світу без ядерної зброї вимагає комплексного підходу, який поєднує дипломатію, технології, міжнародне право та освітню діяльність. Лише через таку інтеграцію можна створити стабільну та безпечну міжнародну систему, яка буде здатна запобігти катастрофічним наслідкам ядерної ескалації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Договір про нерозповсюдження ядерної зброї від 1 липня 1968 року. ООН; Договір, Міжнародний документ від 01.07.1968. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_098#Text
2. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї. Україна, Російська Федерація, Великобританія [...]; Меморандум, Міжнародний документ від 05.12.1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_158#Text
3. Бехруз Х., Мануїлова К. Ядерний тероризм як загроза міжнародному правопорядку. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 3. С. 581–584.
4. Мироненко В. Особливості світової політики щодо ракетно-ядерних озброєнь. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії. РОЗДІЛ IV. Політичні інститути та процеси*. 2021. № 3 (11). С. 225–235.
5. Мироненко В. Політичні властивості ракетно-ядерних програм як форми регулювання міжнародних безпекових відносин. *Актуальні проблеми політики*. 2023. Вип. 71. С. 179–183.
6. Соколовська О. М. Глобальна ядерна безпека: актуальні наголоси політики. *ВІСНИК НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2023. Випуск 1(57) С. 128-134.
7. Щорічник сіпри 2023. Озброєння, роззброєння та міжнародна безпека. Центр Разумкова. Стокгольмський міжнародний інститут дослідження миру. Київ. 2024. 664 с.
8. Застосування ядерної зброї має бути забороненим. 2022. URL: <http://surl.li/ikuphd>
9. Їжак О. Ядерне стримування і ядерний шантаж у політиці РФ. 2022. URL: <https://niss.gov.ua/news/statti/yadernestrymuвання-i-yadernyy-shantazh-u-politytsi-rf>
10. Кононенко В. Ядерний клуб: скільки країн світу має арсенал ядерної зброї. 2024. URL: <https://vikna.tv/dlia-tebe/novyny-ukrayiny/v-yakyh-krayinah-ye-yaderna-zbroya-kilkist-krayin/>
11. Alexandre Debs, Nuno P. Monteiro Nuclear Politics. The Strategic Causes of Proliferation. Yale University, Connecticut. 2016. 648 p.
12. Berkemeier M., Fuhrmann M. Nuclear Weapons in Foreign Policy. *Oxford Research Encyclopedia of Politics*. 2017.
13. Hanson M. Nuclear Weapons as Obstacles to International Security. *International Relations*, 16(3), 2002. pp. 361-379.
14. Ifft E., Koplow D. Legal and political myths of the Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons. *Bulletin of the Atomic Scientists*, 77. 2021. pp. 134-139.
15. Ikonomou P. NPT Nuclear Weapon States (NWS). 2020. pp.103-122.
16. Neakrase S. The Global Nuclear Security Architecture: Closing Gaps to Build Greater Assurance, Accountability, and Action. Canada, Nuclear Threat Initiative, 2021. 28 p.
17. Nuclear Weapons Under International Law: An Overview. Geneva Academy. October 2014. 21 p.
18. Paul T. V. The Paradox of Power: Nuclear Weapons in a Changed World. *Alternatives: Global, Local, Political*, vol. 20, no. 4, 1995, pp. 479–500.
19. Liubov Korina Modernisation of Nuclear Weapons: International Security, Humanitarian Law and Power Politics. 2024. URL: <https://www.internationalaffairs.org.au/news-item/modernisation-of-nuclear-weapons-international-security-humanitarian-law-and-power-politics-2/>

20. Nuclear Weapons: Who Has What at a Glance. 2024. URL: <https://www.armscontrol.org/factsheets/nuclear-weapons-who-has-what-glance#:~:text=The%20world's%20nuclear%20armed%20states,nuclear%20weapons%20by%20the%20NPT>.

21. Role of nuclear weapons grows as geopolitical relations deteriorate—new SIPRI Yearbook out now. 2024. URL: <https://www.sipri.org/media/press-release/2024/role-nuclear-weapons-grows-geopolitical-relations-deteriorate-new-sipri-yearbook-out-now>

Внесок авторів: всі автори зробили рівний внесок у цю роботу.

Конфлікт інтересів: автори повідомляють про відсутність конфлікту інтересів.

Стаття надійшла до редакції 05.03.2025

Стаття рекомендована до друку 07.04.2025

Hanna Panasenko, Ph.D (Political Science), Associate Professor, V. N. Karazin Kharkiv National University, Svobody sq., 4, Kharkiv, Ukraine, 61022, e-mail: panasenko@karazin.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2945-583X>

Juliana Dovbnya, student, V. N. Karazin Kharkiv National University, Svobody sq., 4, Kharkiv, Ukraine, 61022, e-mail: julianadovbnya@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-1054-126X>

NUCLEAR STATES AS A FACTOR OF DESTABILIZATION OF INTERNATIONAL SECURITY: THEORETICAL DISCUSSION AND CONCEPTUAL ANALYSIS

This article explores the complex and multifaceted impact of nuclear-armed states on contemporary international security. Particular emphasis is placed on the destabilizing role of nuclear weapons, especially in the context of threats posed by nuclear proliferation, arms races, and the potential outbreak of nuclear conflict. Through an analysis of classical international relations theories – realism, liberalism, and constructivism – the study examines how the possession of nuclear arsenals influences the foreign policy behavior of states and the global balance of power. The ambivalent nature of nuclear deterrence is discussed: while it may reduce the likelihood of large-scale wars between major powers, it also contributes to heightened tensions and instability in the international system. The article focuses on the issue of nuclear terrorism, the illicit trafficking of nuclear materials, and the growing risks posed by dual-use technologies. It analyzes the role of international agreements such as the NPT, arms reduction treaties, and nuclear disarmament initiatives aimed at mitigating global threats. The importance of international cooperation, technology control, and political accountability is emphasized. The article argues for the formation of a comprehensive, multidimensional approach to achieving a nuclear-weapon-free world, combining political will, scientific innovation, and the strengthening of international legal norms. This study represents a timely contribution to the academic discourse on the prospects for nuclear disarmament in an era of escalating geopolitical tension.

Keywords: *nuclear security, international relations, nuclear terrorism, disarmament, non-proliferation, international cooperation, realism, liberalism.*

REFERENCES

1. Dohovir pro nerozposiudzhennia yadernoi zbroi vid 1 lypnia 1968 roku. OON; Dohovir, Mizhnarodnyi dokument vid 01.07.1968 [Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons of July 1, 1968. UN; Treaty, International Document of 01.07.1968]. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_098#Text (in Ukrainian)
2. Memorandum pro harantii bezpeky u zviazku z pryiednanniam Ukrainy do Dohovoru pro nerozposiudzhennia yadernoi zbroi. Ukraina, Rosiiska Federatsiia, Velykobrytaniia [...]; Memorandum, Mizhnarodnyi dokument vid 05.12.1994 [Memorandum on Security Assurances Related to Ukraine's Accession to the NPT. Ukraine, Russian Federation, United Kingdom; Memorandum, International Document of 05.12.1994]. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_158#Text (in Ukrainian)
3. Bekhruz, Kh., & Manuilova, K. (2023). Yadernyi teroryzm yak zahroza mizhnarodnomu pravoporiadku [Nuclear Terrorism as a Threat to International Legal Order]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal* [Legal Scientific Electronic Journal], (3), 581–584. (in Ukrainian)
4. Myronenko, V. (2021). Osoblyvosti svitovoi polityky shchodo raketno-yadernykh ozbroien [Features of Global Policy on Missile and Nuclear Weapons]. *Mizhnarodni vidnosyny, suspilni komunikatsii ta rehionalni studii* [International Relations, Public Communications, and Regional Studies], IV(3[11]), 225–235. (in Ukrainian)
5. Myronenko, V. (2023). Politychni vlastyvyosti raketno-yadernykh prohram yak formy rehuluvannia mizhnarodnykh bezpekovykh vidnosyn [Political Characteristics of Missile-Nuclear Programs as a Form of Regulation of International Security Relations]. *Aktualni problemy polityky* [Current Problems of Politics], (71), 179–183. (in Ukrainian)

6. Sokolovska O. M. (2023) Hlobalna yaderna bezpeka: aktualni naho losy polityky [Global nuclear security: current political highlights]. *Visnyk NTUU "KPI". Politolohiya. Sotsiolohiya. Pravo*, vol. 1(57), pp. 128–134. (in Ukrainian)
7. SIPRI Yearbook (2023) Zbroyennya, rozzbroyennya ta mizhnarodna bezpeka [Armaments, Disarmament, and International Security]. Razumkov Center, Stockholm International Peace Research Institute, Kyiv, 664 p. (in Ukrainian).
8. Zastosuvannya yadernoyi zbroi maye buty zaboronenym (2022) [The Use of Nuclear Weapons Should Be Prohibited]. Available at: <http://surl.li/ikuphd> (in Ukrainian)
9. Yizhak O. (2022) Yaderne strymuvannya i yadernyy shantazh u politytsi RF [Nuclear deterrence and nuclear blackmail in Russian policy]. Available at: <https://niss.gov.ua/news/statti/yaderne-strymuvannya-i-yadernyy-shantazh-u-politytsi-rf> (in Ukrainian)
10. Kononenko V. (2024) Yadernyy klub: skilky krayin svitu maye arsenal yadernoyi zbroi [Nuclear club: how many countries in the world have a nuclear arsenal]. Available at: <https://vikna.tv/dlia-tebe/novyny-ukrayiny/v-yakyh-krayinah-ye-yaderna-zbroya-kilkist-krayin> (in Ukrainian)
11. Alexandre Debs, Nuno P. Monteiro (2016) Nuclear Politics. The Strategic Causes of Proliferation. Yale University, Connecticut. 648 p.
12. Berkemeier M., Fuhrmann M. (2017) Nuclear Weapons in Foreign Policy. *Oxford Research Encyclopedia of Politics*.
13. Hanson M. (2002) Nuclear Weapons as Obstacles to International Security. *International Relations*, 16(3), pp. 361–379.
14. Ifft E., Koplow D. (2021) Legal and political myths of the Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons. *Bulletin of the Atomic Scientists*, 77. pp. 134–139.
15. Ikonomou P. (2020) NPT Nuclear Weapon States (NWS). pp.103–122.
16. Neakrase S. (2021) The Global Nuclear Security Architecture: Closing Gaps to Build Greater Assurance, Accountability, and Action. Canada, Nuclear Threat Initiative. 28 p.
17. Nuclear Weapons Under International Law: An Overview. Geneva Academy. October 2014. 21 p.
18. Paul T. V. (1995) The Paradox of Power: Nuclear Weapons in a Changed World. *Alternatives: Global, Local, Political*, vol. 20, no. 4, pp. 479–500.
19. Liubov Korina Modernisation of Nuclear Weapons: International Security, Humanitarian Law and Power Politics. 2024. URL: <https://www.internationalaffairs.org.au/news-item/modernisation-of-nuclear-weapons-international-security-humanitarian-law-and-power-politics-2/>
20. Nuclear Weapons: Who Has What at a Glance. 2024. URL: <https://www.armscontrol.org/factsheets/nuclear-weapons-who-has-what-glance#:~:text=The%20world's%20nuclear%20armed%20states,nuclear%20weapons%20by%20the%20NPT>
21. Role of nuclear weapons grows as geopolitical relations deteriorate—new SIPRI Yearbook out now. 2024. URL: <https://www.sipri.org/media/press-release/2024/role-nuclear-weapons-grows-geopolitical-relations-deteriorate-new-sipri-yearbook-out-now>

Authors Contribution: All authors have contributed equally to this work.

Conflict of Interest: The authors declare no conflict of interest.

The article was received by the editors 05.03.2025

The article is recommended for printing 07.04.2025